

ZAVIČAJ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 36, godina XVIII
novembar, 2013.

© Monos 2013

Nekropola stećaka u Donjim Srnicama kod Gradačca

Ago Mujkanović

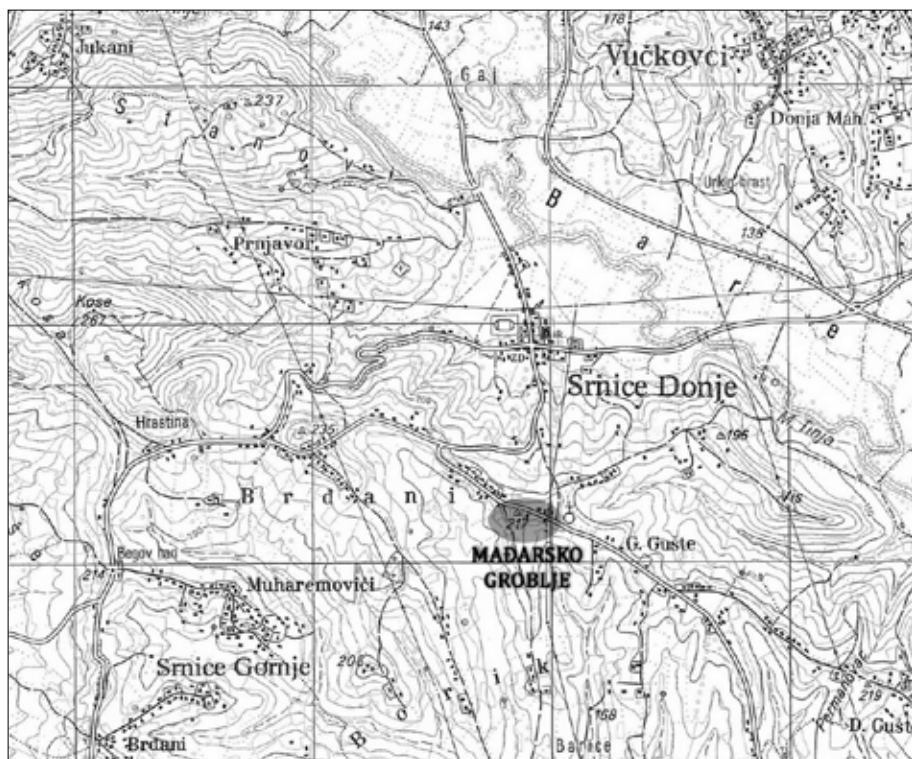
Sažetak: U radu se daju podaci o stećcima na lokalitetu Kamenovi u naselju Srnice Donje kod Gradačca, gdje je prije četiri decenije Šefik Bešlagić evidentirao dva stećka, jedan sarkofag (sljemenjak) i jedan sanduk. Terenskim obilaskom smo ustanovili da spomenuti stećci još uvijek postoje. Ovom prilikom donosimo njihov detaljniji opis, kartografski prikaz lokaliteta, te nekoliko fotografija iz kojih se vidi njihovo današnje stanje. Stećci su ugroženi širenjem naselja i zahtijevaju hitne mjere zaštite.

Ključne riječi: Srednjovjekovni stećci, Kamenovi, Mađarsko groblje, Srnice Donje, Gradačac, sarkofag, sljemenjak, zaštita.

Stećci, srednjovjekovni nadgrobni spomenici koji se u ogromnom broju javljaju na čitavom području Bosne i Hercegovine, kao i u pojedinim krajevima Hrvatske (naročito u Dalmaciji), te Crne Gore i Srbije, predstavljaju jedan od najtipičnijih primjera materijalne kulture bosanskog srednjovjekovlja. Njihova pojava seže od kraja XII stoljeća, ali svoj puni razvoj doživljavaju u toku XIV i XV stoljeća, u vrijeme razvijenih feudalnih odnosa na ovome tlu. Na širem području Trebave i Posavine nekropole stećaka su danas rijetka pojava. Zbog toga su lokaliteti sa sačuvanim stećcima na ovom području utoliko interesantniji. Na području općine Gradačac do danas je ustanovljeno ukupno šest stećaka na tri lokaliteta: u Gornjim Ledenicama, u zaseoku Ražljeva (tri stećka), u Gornjoj Medidi, u zaseoku Cage (jedan stećak), te u Srnicama Donjim, na lokalitetu Kamenovi, odnosno Mađarsko groblje. Ovi stećci spadaju među najsjevernije evidentirane lokacije stećaka u Bosni i Hercegovini.

Lokalitet Kamenovi se nalazi u naselju Srnice Donje, koje je od Gradačca udaljeno oko 10 km zračne linije,

ZAVIČAJ

Topografska mapa područja Srnica sa oznakom lokaliteta Mađarsko groblje (Kamenovi)

u pravcu jugoistoka. Stećke u ovom naselju je u svom kataloško-topografskom pregledu stećaka u Bosni i Hercegovini, 1971. godine, evidentirao Šefik Bešliagić, na osnovu podataka Zavičajnog muzeja iz Doboja; naziv lokaliteta bilježi kao Kamenovi.¹ Pod istim imenom nekropola je evidentirana i u Arheološkom leksikonu Bosne i Hercegovine.² Međutim, ustanovili smo da ovaj naziv među lokalnim stanovništvom nije poznat, te da ono ovaj lokalitet naziva *Mađarsko groblje na Kosici*.

Ovaj lokalitet se nalazi uz stari put koji vodi od Gušta prema Srnicama Gornjim. Prostire se na oko 200 metara nadmor-

ske visine, na jednoj kosi koja dominira nad okolinom i sa koje se pruža pogled prema okolnim mjestima i Posavini. Do samog lokaliteta se može doći ako se sa regionalnog puta R-460, u centru Srnica Donjih, skrene lijevo, idući iz pravca Vučkovaca, uz makadamski put nekih 500 m. Jedan od evidentiranih stećaka se nalazi na raskršću zvanom Kosica, pored samog puta, dok je drugi udaljen nekih 300 metara u pravcu Brđana. S obzirom na međusobnu udaljenost, nije sigurno da li se ovdje radilo o jednoj nekropoli (kako je lokalitet zaveden u *Arheološkom leksikonu BiH*) ili o dva osamljena stećka.

Oba stećka su nešto većih dimenzija i dobro su obrađeni, mada su danas djelimično oštećeni. Jedan je u obliku sanduka, a drugi sljemenjaka. Stećak u obliku

1 Šefik Bešliagić, *Stećci. Kataloško-topografski pregled*, Sarajevo 1971., str. 133.

2 Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, tom II, Sarajevo 1988., str. 78.

Satelitski snimak lokaliteta sa oznakama mjesta na kojima se steći nalaze, njihova udaljenost iznosi 307 m

sanduka, isklesan monolitno s postoljem, nalazi se u ogradi okućnice koja danas pripada porodici Suljić, na raskršću Kosića, blizu pravoslavne crkve i uz samu mjesnu cestu. Djelimično je utonuo u zemlju svojom sjevernom stranom. Vidljiva su i oštećenja, posebno na sjeverozapadnoj strani, gdje je u donjem dijelu odlomljen jedan veći dio. Drugi stećak, u obliku sljemenjaka, nalazi se iza kuće Maksima Novakovića (danas u vlasništvu njegovog sina Jovana, koji se odselio). Prema priči mještana, kada je ta kuća građena, naišlo se na mnoštvo kostiju koje je

Maksim prenio u lokalno pravoslavno groblje. Stećak je tada pomjeren sa svog mjesta jedan metar. Sljemenjak je dobro obrađen, isklesan je sa postoljem i danas je djelimično obrastao u mahovinu. Oba stećka su bez ukrasa i natpisa i orijentirani su u pravcu sjeverozapad – jugoistok.

Prema priči mještana, čitav prostor koji se naziva Kosica bio pun stećaka, a narod ih je nazivao Mađarskim grobljem. U narodu je ostala priča da su i tu sahranjeni neki Mađari, pa odatle i ovaj naziv.³ Najveći dio njih je uništen prilikom izgradnje kuća, jer se tako na lahak način dolazilo do materijala za izgradnju temelja kuća i pomoćnih objekata. I danas se uz sljemenjak opaža gomila identičnog kamena, zaraslog u travu, koji možda potiče od nekog razbijenog stećka. Osim toga, prisutne su i priče o sakrivenom "mađarskom zlatu", koje su poticale radoznale mještane, čobane i djecu da prevrću, razbijaju i uništavaju stećke na ovom lokalitetu. Opisana dva preživjela stećka su ujedno i najveći na području općine

Stećak na raskršću Kosića, pogled sa sjeverozapadne strane

³ Prema kazivanju Marka i Koste Miličevića iz Srnica Donjih.

Stećak na raskršću Kosica, pogled sa jugoistočne strane

Gradačac, a njihova veličina je budila maštu među lokalnim stanovništvom. Prema pričanju Koste Miličevića: *“ovo kamenje je bacio Kraljević Marko sa planine Majevice”*.

Stećci u Srnicama Donjim predstavljaju materijalna svjedočanstva srednjovjekovne starosti tog naselja. Srnice su u srednjem vijeku najvjerojatnije pripadale staroj župi zvanoj Nenavište, u zemlji (oblasti) Usora, a kasnije kasno-srednjovjekovnom upravnom distriktu grada Srebrenika, zajedno sa Špionicom i nekim drugim naseljima u dolini Velike Tinje. Sam otkonim *Srnice* je nesumnjivo srednjovjekovnog porijekla.⁴ Prvi pisani spomen ovog naselja je iz 1533. godine, dakle iz prvih godina osmanske vlasti na ovim prostorima. Naselje se tada spominje pod imenom *Srnica*, među sedam naselja koja su pripadala varoši grada Srebrenika.⁵ Selo je vjerovatno činilo jednu srednjovjekovnu seosku općinu, koja je preživjela i kroz cjelokupno razdoblje osmanske uprave. U prvom austrougarskom

popisu stanovništva, iz 1879. godine među “općinama (džematima)” se spominje i *Srnica pravoslavna*, sa naseljima: Brđani, Brezik, Kerep i Prnjavor i ukupno 340 stanovnika.⁶ Radilo se, dakle, o dosta prostranoj seoskoj općini. Današnje pravoslavno stanovništvo u ovom selu porijeklom je od doseljenika iz Hercegovine,⁷ koji su se tokom osmanske vlasti naseljavali na ovom prostoru, uglavnom kao čifčije (kmetovi). U ovom naselju i u susjednoj Špionici, krajem XIX. vijeka, Sulejman-beg Gradašćević je posjedovao 177 kmetova i 12.911.862 dunuma zemlje.⁸ Status općine Srnice su zadržale i u vrijeme monarhističke Jugoslavije.

Stećci u Srnicama Donjim, kao ostaci nekada veće nekropole, locirani su na brdskoj zaravni na kojoj se križaju stari putevi, koji su najvjerojatnije srednjovje-

Stećak iza kuće Novakovića, jugoistočna strana

4 Rusmir Djedović, *O nastanku naselja Doborovci i njegovom nazivu*, Gračanički glasnik, br. 20, Gračanica 2005., str. 35.

5 Adem Handžić: *O islamizaciji u sjeveroistočnoj Bosni*, Prilozi za orijentalnu filologiju, XVI-XVII/1966-67. Sarajevo 1970., str. 25.

6 Haupt-Uebersicht der politischen Eintheilung von Bosnien und Hercegovina (Glavni pregled političkog razdielenja Bosne i Hercegovine), u: *Ortschafts- und Bevölkerungsstatistik von Bosnien und Hercegovina. (Statistika miesta i pučanstva Bosne i Hercegovine)*. Amtliche Ausgabe (Službeno izdanje), Sarajevo 1880., str. 42.

7 Risto Jeremić, *O poreklu stanovništva tuzlanske oblasti-beleške*, Glasnik geografskog društva, sveska 7-8., Beograd 1922., str. 151.

8 Husnija Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini 1878-1918.*, Sarajevo 2005., str. 349-353.

Nekropola Kamenovi (42), Crkvište (11) i Kužno Groblje (51); isječak iz Arheološke karte BiH, Regija 5, Sarajevo: Zemaljski muzej, 1988)

kovne starosti. Jedan od njih vodi iz doline Gornje Tinje prema Gradačcu i vjerovatno je bio cestovna veza Srebrenik sa Nenavištem (Gradačcom), dok se druga

Stećak iza kuće Novakovića, sjeverna strana

два odvajaju ka Gračanici, odnosno starom gradu Sokolu, te rijeci Savi, odnosno Brčkom. U blizini ove nekropole, u naselju Gušte, postoji lokalitet Mađarska crkva,⁹ a u bližoj okolini su evidentirana još dva srednjovjekovna lokaliteta: Crkvište na Ormanici (v. priloženi isječak *Arheološke karte BiH*, br. 11) te nekropola stećaka Kužno groblje u Hrgovima Donjima (isto, br. 51).¹⁰

⁹ Esad Sarajlić, *Gradačac sa okolinom u prošlosti*, Tuzla 2008., str. 47.

¹⁰ *Arheološki leksikon BiH*, tom II, Sarajevo, Zemaljski muzej, 1988., str. 77.

G. Mehmedović, ZIMA, olovka, 20x10cm